

ACADEMIA ROMÂNĂ

-Donată de moștenitorii-

DISCURSURI DE RECEPȚIE

VI

(1936–1948)

Volum îngrijit și Indice general de dr. Dorina N. Rusu

D 103.838/2014

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

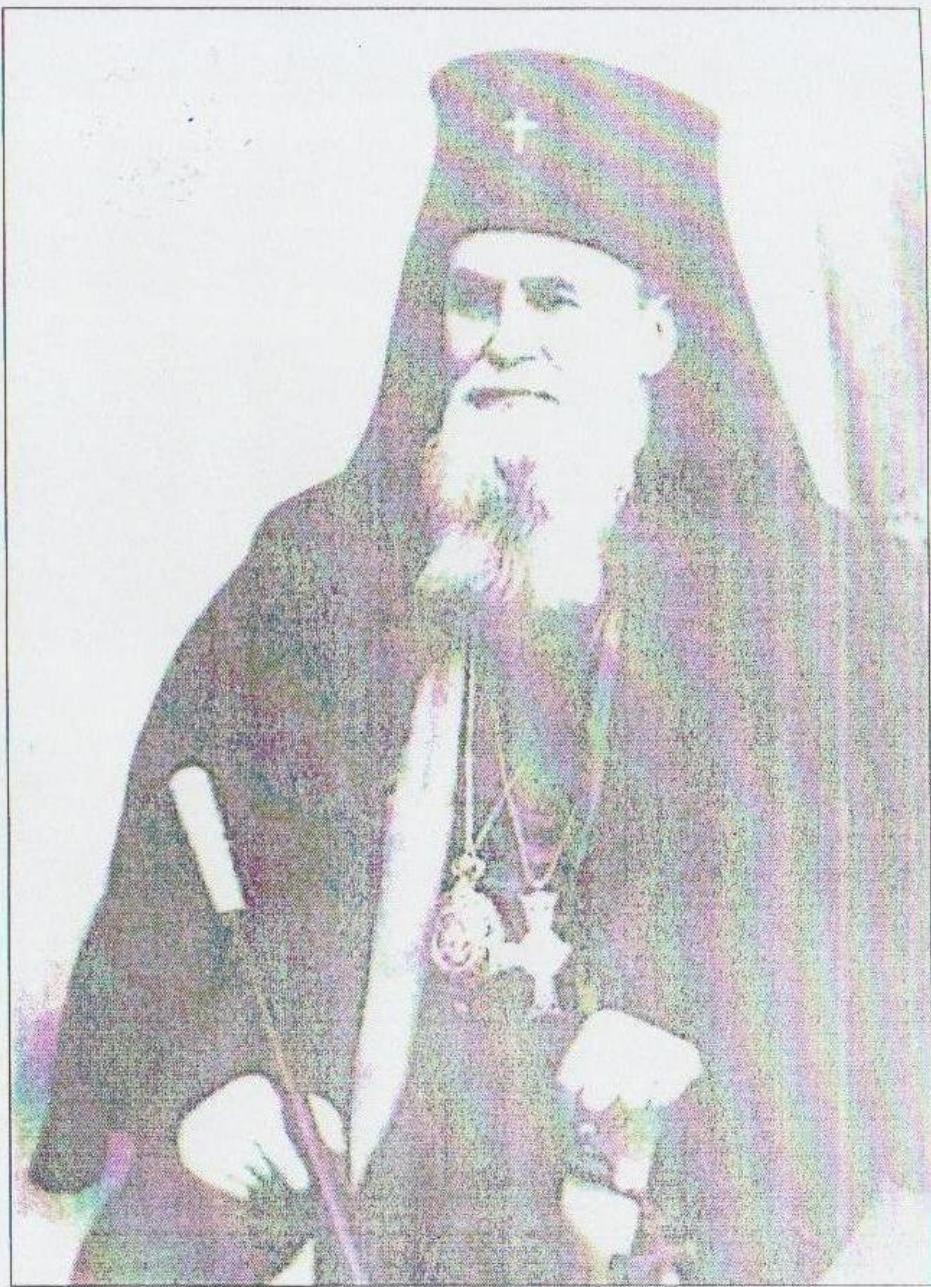
București, 2005

28 MAI 1945

NICOLAE COLAN

BISERICA NEAMULUI
ȘI UNITATEA LIMBII ROMÂNEȘTI

Răspuns: SILVIU DRAGOMIR

NICOLAE COLAN

NICOLAE COLAN

(1893–1967)

Viitorul mitropolit al Ardealului și-a făcut studiile liceale la Brașov (1906–1914) și pe cele universitare la București (Facultatea de Litere) și Sibiu (Seminarul Teologic, 1914–1917). Și-a continuat pregătirea la Facultatea de Teologie Protestantă a Universității din Berlin (1921–1922). La revenirea în țară, a fost numit secretar arhiepiscopal la Sibiu (1920–1921), profesor de Noul Testament la Academia Teologică „Andreiană” din Sibiu (1922–1936), pe care a condus-o în calitate de rector (1928–1936). În 1936, a fost ales episcop al Vadului, Feleacului și Clujului, calitate în care a înființat o școală de cântăreți bisericești la Nușeni-Cluj și un liceu ortodox la Cluj. În 1957, a fost ales arhiepiscop al Sibiului și mitropolit al Ardealului. A fost ministrul de Educație Națională, Cultelor și Artelor (1938–1939). A desfășurat o bogată activitate publicistică: redactor al „Revistei teologice” (1923–1926), fondator și redactor al revistei „Viața ilustrată” (1936–1940); între 1928 și 1936 a editat „Anuarele” Academiei Teologice din Sibiu; a colaborat la periodicele vremii („Lumina satelor”, „Renașterea”, „Telegraful român”, „Transilvania”). A pus bazele a două colecții de lucrări teologice: Cărțile vieții (1937) și Veniți de luat lumină (1941). A lăsat numeroase lucrări cu caracter teologic, pastorale, sfaturi pentru credincioși și slujitorii altarului: Sf. Pavel către Filimon. Creștinismul și sclavia (1925); Biblia și intelectualii (1929); Cartea Sf. Apostol Pavel către Efeseni (1930); Eroi și mucenici ai dreptei credințe (1940). De numele său se leagă și tipăririle Noului Testament (după Biblia lui Andrei Șaguna), apărută în două ediții (1942 și 1945), ca și traducerea unor lucrări de valoare semnante de F. W. Foerster, Hristos și viața omenească (2 vol., 1925–1926) și Emil Fiedler, Omul cel nou (1941) și alții.

La 31 mai 1938 a fost ales membru de onoare, iar la 26 mai 1942 – membru titular al Academiei Române.

La 28 mai 1945, în cadrul discursului de recepție, după un succint portret făcut lui Nicolae Titulescu, înaintașul său în scaunul academic, a vorbit despre Biserica neamului și unitatea limbii românești, subliniind că limba națională „ascunde în sine, ca într-o cutie magică, întreaga viață a unui popor, cu trecutul lui cel mai îndepărtat, cu pământul care l-a hrănит și care i-a încântat privirea, cu împrejurările sociale în care a viețuit, cu îndeletnicirile lui zilnice, cu credința care l-a mânăiat în vremi de restrîște și care i-a îndrumat năzuințele, cu toată civilizația și cultura la care a izbutit să se înalte, din treaptă, în treaptă, de-a lungul veacurilor”. Răspunsul l-a primit din partea lui Silviu Dragomir (1888–1862).

BISERICA NEAMULUI ȘI UNITATEA LIMBII ROMÂNEȘTI

Sire,
Domnilor colegi,

Cel dintâi cuvânt pe care mă socotesc îndatorat să-l rostesc aici vi-l adresez spre a vă mulțumi din toată inima pentru osebita cinste cu care m-ați încununat, chemându-mă în cel mai înalt sobor al învătașilor nației mele. Chemarea m-a mișcat adânc nu numai fiindcă mă privea pe mine, ci mai ales fiindcă ea se adresa unui slujitor al sfintei noastre Biserici, care scăpare s-a făcut nouă din neam în neam și care e menită să ne fie și-n viitor mamă iubitoare – cum a numit-o Eminescu – neasemănătă în bunătatea și grijnicia ei de totdeauna.

Dar în chemarea cu care m-ați cinstiți, eu am mai văzut un semn tot atât de mișcător: semnul iubirii și prețuirii D-voastre pentru frații mei din Ardealul de Sus, cari, cu trupul însipit în pământul strămoșesc, iar cu sufletul legat de cerul celor mai sfinte nădejdi, au rămas neclintiți și în ultimii patru ani – lungi cât patru veacuri – acolo unde i-a așezat „bădița Traian”. Ei au rămas acolo, ascultând de îndemnul liturgic al legii noastre: *Să stăm bine, să stăm fără frică (în fața oamenilor), să luăm aminte sfântă jertfă în pace a o aduce.*

Și vă mai sunt dator, domnilor colegi, cu un cuvânt. Vă rog, anume, să mă iertați că mă înfățișez cu oarecare întârziere înaintea D-voastre spre a primi îndătinatul botez academic. Căci, după pravila Academiei Române, aleșii sunt obligați să-și țină discursul de primire chiar în sesiunea următoare celei în care au fost chemați. Și eu n-am putut împlini această poruncă a pravilei așezământului nostru, fiindcă, pentru o treabă ca asta – după așezata întelepciune a cronicarului –, „gând slobod și fără valuri trebuiaște”, iar noi, cei din Ardealul de Sus, acum doi ani treceam prin „cumplite vremi” și prin „cumpăna mare”.

Ci iată că bunul Dumnezeu s-a milostivit și ne-a scos din nou la limanul unor zile când nu numai cuvântul Domnului, ci nici al oamenilor „nu se (mai) leagă”. Pentru bucuria acestei clipe eu voi fi recunoscător pururea Celui ce mi-a rânduit-o.

Sire,
Domnilor colegi,

Scaunul ce mi l-ați dăruit în această cinstită adunare a fost ocupat înaintea mea de Nicolae Titulescu, mutat de la noi – după socoteala oamenilor – mult prea de vreme.

Faima adormitului întru Domnul n-a aşteptat discursul meu, după cum nu-l aştepta nici pe-al altuia. Pentru că Nicolae Titulescu a intrat de mult în știința obștii românești și europene ca un eminent om de știință, ca un edincios zăvod al dreptății neamului nostru de pretutindeni și ca un iluminat șostol al păcii și bunei învoiri întrę toate neamurile pământului. Cu această ipunătoare cunună de vrednicii și-a croit el drum către neveștejita noastră lămirație și recunoștință și tot cu ea a intrat și sub bolta celui mai înalt așezământ culturii românești. De aceea, dacă zăbovesc câteva clipe asupra vieții lui atât de abeșugate în izbânci, n-o fac decât ca să chem în amintirea noastră și să omagiez îpă cuviință strălucitul lui chip duhovnicesc, care – de dincolo de moarte – minează și astăzi cărările neamului românesc, pe care el l-a iubit cu atâta căldură.

Născut la 4 octombrie 1883, în Craiova, unde tatăl său era președinte al Curții Apel, Nicolae Titulescu a dovedit din frageda vîrstă a copilăriei sale că geniul u umblă de braț cu numărul anilor.

În adevăr, copilul plăpând, cu inteligența sa extraordinară, a uluit de-a dreptul și dascălii săi din toate școalele prin care a trecut, începând cu cei de la școala primară și de la liceul din capitala Olteniei și sfârșind cu savanții profesori ai acultății de Drept din capitala Franței, cari i-au oferit diploma de doctorat, cu logii dintre cele mai rare.

După un asemenea preludiu al vieții sale, nu e de mirare că Nicolae Titulescu urcat vertiginos scările unei cariere din cale-afară de răsunătoare. Dar această iatăcere a lui nu s-a petrecut într-o zodie de ușoare parveniri, în împrejurări eneroase, gata să deschidă porțile cele mai largi ale vieții obștești pe seama nerilor dornici de ieftine izbânci, ci într-o epocă de aspiră selecție a celor meniți să cupe locuri de comandă în corabia vieții neamului nostru.

Întors din străinătate, cu o pregătire științifică dintre cele mai temeinice și înzestrat de Dumnezeu cu o cunună de însușiri dintre cele mai alese, Nicolae Titulescu se înscrise în Baroul de Ilfov, a cărui mândrie avea să devină în foarte curță vreme, întrând, în același timp, și în arena vieții politice, unde ajunge cel mai înrăutător colaborator al lui Take Ionescu, șeful conservatorilor-democrați ai vremii.

În 1905, la vîrstă de douăzeci și doi de ani, e numit profesor de drept civil la Universitatea din Iași. Iar peste patru ani este mutat la Universitatea din capitala țării.

În 1912, intră în Camera Deputaților, pe care avea să-o cinstescă de-atâtea ori și înțelepciunea minții sale și cu strălucirea elocvenței sale fără pereche.

În cabinetul din 1917–18, al lui I. I. C. Brătianu, ca și în cel din 1920–21, al generalului A. Averescu, Nicolae Titulescu deține portofoliul Finanțelor și, în această calitate, face rânduială în trebile bănești ale statului.

În 1921, e trimis la Londra ca ministru plenipotențiar, apoi la Geneva, ca delegat permanent al țării la Societatea Națiunilor.

Între anii 1927–28 și 1932–36, e ministru de Externe; iar în 28 mai 1935, pentru înaltele lui vrednicii științifice și naționale, Academia Română îl poftăște în sănul ei ca membru activ, după ce abia cu câțiva ani înainte îl cinstise cu titlul de

membru de onoare. Adevarat că viața, cu potrivnicile anilor ei din urmă, nu i-a îngăduit lui Nicolae Titulescu să-și ocupe efectiv scaunul în incinta așezământului nostru; dar că el a prețuit și cinstit acest așezământ după cum se cuvine, asta a dovedit-o cu fapte a căror elocvență o cunoaștem cu toții.

Iată „cărarea pe scurt” a vieții lui Nicolae Titulescu, viața plină de zbucium mareț, încărcată de gloria celor mai răsunătoare biruințe, dar – la sfârșitul ei – și de povara celei mai copleșitoare tristeții.

Biruințele le-a câștigat cu propria sa vrednicie, iar tristețea l-a copleșit din pricina greșelilor altora.

Ostenelile științifice ale lui Nicolae Titulescu au rodit o serie de lucrări valoroase, mai ales de domeniul dreptului civil și internațional, lucrări cu care și-a arvunit el catedra universitară și și-a justificat-o după ce i s-a oferit. Pomelnicul lor este destul de lung¹. Totuși el nu va fi complet decât când va cuprinde toate discursurile pe care le-a rostit Nicolae Titulescu în Parlamentul român și în osebitele reuniuni internaționale, în care a reprezentat, cu o neasemănătă demnitate, România. Căci aceste discursuri alcătuiesc un nesecat izvor de înțelepciune pentru știința dreptului, aplicată la cercetarea unor cardinale probleme ale vieții politice românești sau europene.

¹ I. Lucrări proprii. Nicolae Titulescu: 1. *Observațiuni asupra reorganizării facultăților de drept*, București, 1904, p. 59 (articole apărute în ziarul „Cronica” din 9, 10, 11, 12 și 13 iulie 1904); 2. *Asupra legei din 7 aprilie 1889 pentru înstrăinarea bunurilor statului*, București, 1905, p. 16; 3. *Principiile autorizării maritale într-ună din aplicările lor practice*, București, 1905, p. 15; 4. *Problema cesiunii usufructuare în dreptul român*, s. 1, 1905, p. 14 (Extras din „Curierul judiciar”, nr. 38, 1905); 5. *Programul analitic al cursului de Drept civil*, Anul I, (1905). București, 1905, p. 56; 6. *Cum trebuie să înțelegem educațiunea juridică*, București, 1907, p. 19 (Extras din „Curierul judiciar” nr. 24 din 1905); 7. *Împărțeala moștenirilor*, București, 1907, p. 324; 8. *Problema responsabilității juridice a statului și a comunelor cu privire la ultimele răscoale fărănești*, București, 1907, p. 56; 9. *Essai sur une théorie générale des droits éventuels*, București, 1908, p. X + 325; 10. *Discursul rostit în ziua de 20 aprilie 1914 în Adunarea Deputaților*, București, 1914, p. 32; 11. *Discursul rostit în ziua de 20 decembrie 1913 în Adunarea Deputaților*, București, 1914, p. 26 (Extras din „Monitorul Oficial”); 12. *Discursul rostit la mitingul național din Ploiești*, București, 1915, p. 8; 13. *Drept civil. Privilegi și ipotecă. Curs predat pentru licență*. Editat de I. Em. Sidor, București, 1921, p. 13–500; 14. *La Réforme agraire en Roumanie et les Optants Hongrois de Transylvanie devant la Société des Nations. Mars-Juillet 1923*, Paris, 1924, 188 pages; 15. *Roumania and Bessarabia*, în „The Nineteenth Century and After”, June 1924, no. 568, vol. XCV, London, 1924, p. 791–803; 16. *L'Attentat de Marseille. Les contradictions hongroises. Procès du terrorisme international et du révisionnisme*, Paris, 1935, p. 16 (Extrait de „L'Europe Orientale”, Janv.-Fevr. 1935. Documents de l'Europe Orientale); 17. *Discours. Juin 1936*, București, 1936, p. 66; 18. *Le différend Jouglavo-Hongrois devant le Conseil de la Société des Nations. Les discours de séance du 10 décembre 1934*, București (1934), p. 16.

II. Lucrări în colaborare: 1. Discursurile d-lor Iuliu Maniu și C. I. C. Brătianu, *România și revizuirea tratatelor*. Ședința Adunării Deputaților din 4 aprilie 1934. Răspunsul d-lui N. Titulescu, București, 1934, p. 82–87; 2. *Dictionnaire diplomatique* publié sous la direction de M.A.F. Frangulis. Avec la collaboration des... M. M. Vte de Fontenay, M. Adatci, A. Alvares, Ed. Beneš, H. Bernhoft, G. Guerrero, Vte Poulet, N. Titulescu... (I-II + supplément), Paris, 1937, 3 volumes. Académie Diplomatique Internationale.

Oricât de răsunătoare a fost reputația lui Nicolae Titulescu în tară, adevărata lui celebritate trebuie căutată pe larga scenă a vieții internaționale și îndeosebi la Societatea Națiunilor, al cărei președinte a fost în două rânduri.

La Spa ca și la Londra, la Haga ca și la Geneva sau în altă parte, cuvântul lui era așteptat cu emoție, era ascultat cu evlavie și era admirat cu însuflețire. Inteligența lui scăpărătoare, dialectica lui îndrăcită, исcusința lui de a limpezi și cele mai complicate probleme, verva lui tumultuoasă în expunere și rapiditatea fulgerătoare a replicelor pe care era gata totdeauna să le servească adversarilor săi, toate aceste însușiri ale lui se îngemănuau într-o miraculoasă putere de seducție, nu numai pentru ascultătorii de duzină, ci și pentru cei mai rafinați și mai pretențioși intelectuali.

Și totuși Nicolae Titulescu nu și-a zidit prestigiul său de om politic european numai cu исcusința – oarecum formală – a cuvântului său vrăjit. Strălucita poziție în viața internațională și-a câștigat-o în egală măsură prin sinceritatea ținutei sale lăuntrice, prin convingerile sale tari, din al căror drum drept n-au fost în stare să-l abată nici cele mai crunte potrivnicii ale vremii.

Pacea așezată după întâiul război al lumii era un făt plăpând. Nicolae Titulescu și-a pus la bătaie toată căldura inimii și toată vigoarea sufletului întru apărarea și întărirea acestei păci plătite cu jertfe uriașe. El era ostașul credincios al sfîrșeniei tratatelor internaționale (pe cel de la Trianon îl semnase și el!), fiind convins că cuvântul dat trebuie respectat nu numai în raporturile dintre oamenii singuratici, ci și în cele dintre națiuni și țări. Nu vedeați aici bunul simț și judecata creștinească a românului de omenie, care nu cere moralitate numai în îngusta sa ogrădă, ci și pe larga scenă a vieții dintre neamuri?

Nicolae Titulescu a prevăzut că pacea nu se poate păstra decât neîmpărțită. Îndată ce ar fi ciopârțită din vreo parte, ea s-ar destrăma întreagă, pentru că interesele națiunilor sunt atât de legate între olaltă, încât un război localizat în viitor este un lucru cu neputință de închipuit.

Spre a se feri lumea de catastrofa unei conflagrații nouă, Nicolae Titulescu a crezut că într-o dogmă în trebuința organizării securității colective. Din această organizație aveau să facă parte toate țările iubitoare de pace dreaptă, inclusiv Rusia Sovietică, a cărei prezență în Societatea geneveză nu toți o vedea cu ochi buni. Convins de marea însemnatate a colaborării Rusiei Sovietice cu celealte națiuni europene, Nicolae Titulescu s-a bucurat, ca nimeni altul, când uriașa noastră vecină de la Răsărit a hotărât să-și ia partea cuvenită din răspunderea colectivă pentru păstrarea păcii.

Nepotolita pasiune a lui Nicolae Titulescu pentru apărarea acestui bun suprem al umanității izvora din viziunea lui limpede că pacea lumii – și prin aceasta a patriei lui – era amenințată de lăcomia mai mult sau mai puțin camuflată a imperialismelor revanșarde. Și evenimentele internaționale ale deceniului trecut, ai căror martori am fost cu toții și care au dus la tragicul deznodământ al prăpădului mondial de azi, au dovedit pe deplin cătă dreptate a avut marele bărbat de stat român în judecata lui limpede, în profetica lui clarviziune și în eroica lui luptă.

În ceea ce privește ținuta României în vîltoarea acestor evenimente, ea a fost încadrată statoric în hotarele principiilor amintite, până în toamna anului 1933 când mintea luminată și prevăzătoare a lui Nicolae Titulescu a fost înlăturată de conducerea trebilor din afară ale țării. De atunci corabia patriei lui iubite a ajuns voia valurilor vieții internaționale, până în vara anului trecut, când, prin îndrăznea înțelepciune a M. Sale Regelui Mihai I, ea a fost îndreptată din nou spre litoral către care o purtase el cu atâtă statoricie.

Dumnezeu a vrut ca Nicolae Titulescu să nu mai poată avea bucuria de vedea întoarcerea țării la vechile ei alianțe. Căci, în noaptea de 17 spre 18 a lui mărțișor din 1941, a adormit pe veci, în străinătatea în care l-a reșinut în ultimii a vrăjmășia oamenilor și, poate, propria lui mândrie îndurerată.

În preajma clipei în care va fi presimțit că Stăpânul a toate îl chiamă la Sina și va fi cuprins viața într-o fulgerătoare privire rezumativă, spunându-și, nu fără justificată amărăciune:

„Și cum sub tâmpla mea fierbinte
O lume veche reînvie,
Nu câte-au fost îmi vin în minte,
Ci câte-ar fi putut să fie”.

În diata sa și-a mărturisit dorința de-a fi aşezat spre veșnică odihnă la Brașov în inima pământului românesc, ale cărui hotare le apărase el cu atâtă înțelepciune iubire. Dar oriunde i s-ar odihni trupul, chipul cel duhovnicesc al lui Nicolae Titulescu s-a sălașluit de mult și pentru totdeauna în inima neamului, de unde nici vrăjmășie nu-l va mai putea smulge.

Sire,
Domnilor colegi,

Acum, îngăduiți-mi să trec la subiectul discursului meu.

Procesul de formare a națiunilor e lung și, cu mijloacele care stau îndemâna științei, el nu poate fi urmărit decât în liniile lui mari. Oricum să petrece însă acest proces, un lucru e limpede până la evidență: națiunile exist suntem integrați în ele organic, trăind într-însele ca în cel mai firesc element nostru. Durerile lor ne dor și pe noi, iar bucuriile lor sunt și ale noastre.

Îndeobște cunoșcutele legături care unesc pe fiili aceleiași națiuni într-comunitate organică sunt: obârșia, limba, credința religioasă și pământul. Evidența acestora li se adaugă și alte fire de legătură, cum sunt conștiința aceluiași trecut și acelorași aspirații, cu un cuvânt conștiința aceluiași destin.

Firește, nu toți acești factori ai unității naționale au aceeași trăinicie. Că puțin nu la toate națiunile. La unele din acestea împrejurările istorice pot să apară turburări în fireasca lor dezvoltare. Când unul din amintișii factori slăbește și dispare cu totul – ceea ce se întâmplă mai rar – atunci ceilalți factori îl preia: măcar în parte rolul, după cum unele organe sănătoase ale trupului omenesc preia cel puțin în parte, funcțiunea organului slăbit sau atrofiat.

Pentru dovedirea acestui adevăr dați-mi voie să aduc o pildă din zbuciumata viață a neamului nostru.

Se știe că, pe urma atât de îndelungatelor și atât de crâncenelor vitregii prin care au trecut frații noștri din regiunea săcuizată, o bună parte din ei și-au pierdut limba, fără să-și piardă totuși conștiința lor națională. Faptul – vecin cu minunea – s-a petrecut prin puterea credinței ortodoxe, la care acești frați au continuat să țină ca la cel mai sfânt bun al sufletului lor dosădit. Credința lor față de legea întru care s-au născut și întru care doreau să se săvârșească din viață a rămas nezdruncinată până și în cumplitele zile ale dictatului de la Viena. Iată o mărturie dintre cele mai elocvente: În toamna anului 1940, femeia Bucura Bogdan din parohia Bodoș (jud. Trei-Scaune), văzând biserică primejduită, împreună cu sfintele ei odoare, a luat antimisul de pe sfântul prestol, l-a ascuns în săn și l-a purtat acolo patru ani încheiați, până când a dat Dumnezeu de în anul 1944 a putut să-l aşeze din nou pe sfânta masă a altarului strămoșilor ei, după ce l-a spălat cu lacrimile celei mai curate bucurii. Nu știu cum, dar acest mișcător crâmpei de eroism creștinesc și românesc îmi aduce aminte de fuga în Egipt a Familiei Sfinte pentru a scăpa de primejdie viață dumnezeescului Prunc...

Nu tăgăduiesc, deci, însemnatatea nici unuia din factorii cari alcătuiesc sau promovează unitatea națională și mărturisesc că arătarea cu răgaz și cu temeinicie a acestei însemnatăți mă ispitește de multă vreme. Renunțând totuși la această plăcută zăbavă, de astă dată mă voi mulțumi să arăt covârșitoarea slujbă ce-o împlinește limba în păstrarea și dezvoltarea conștiinței de neam, precum și binecuvântata lucrare ce-a săvârșit-o în această privință sfânta noastră Biserică prin grija plină de evlavie cu care a chivernisit și a sporit comoara cea de mare preț a limbii românești.

Desigur, felurimea graiurilor în care se înțeleg între olaltă oamenii pământului trage o linie despărțitoare între națiuni. Această linie însă nu e de netrecut și ea nu împiedică buna înțelegere și viețuire dintre neamuri și țări, aşa cum gardul dintre ogrăzile vecinilor nu-i împiedecă pe aceștia să viețuiască alături, în pace și în frățească împreună-lucrare. Firește, când există bunăvoiță, căci altfel, când această bunăvoiță lipsește, oamenii nu se înțeleg între olaltă nici în aceeași limbă, cum s-a întâmplat la zidirea turnului babilonic, unde mi se pare că amestecarea limbilor a fost numai rodul amestecării gândurilor vrăjmașe ale celor ce, în trufia lor, voiau să se ia la trântă cu Dumnezeu. Deci, nu osebirea graiurilor este izvorul vrăjmașiei dintre neamuri, ci izvorul acestei vrăjmașii trebuie căutat în patima unor națiuni de a robi pe altele, în pagâneasca lor postă de a trăi din osteneala altora și în deșarta lor râvnă de a se înălța pe piedestalul celor mai crunte nedreptăți.

Lipsită, precum se vede, și de această aparentă metehnă, limba națională are o mulțime de daruri dintre cele mai prețioase.

Fără îndoială, limba este în primul rând cel mai de căpătenie mijloc de înțelegere între fiili aceleiași națiuni.

Dar limba națională este mai mult decât atâta. Ea ascunde în sine, ca într-o cutie magică, întreaga viață a unui popor, cu trecutul lui cel mai îndepărtat, cu pământul care l-a hrănит și care i-a încântat privirea, cu împrejurările sociale în care a viețuit, cu îndeletnicirile lui zilnice, cu credința care l-a mânăgaiat în vremi de restrîște și care i-a îndrumat năzuințele, cu toată civilizația și cultura la care a izbutit să se înalțe, din treaptă, din treaptă, de-a lungul veacurilor.

Pe tărâmul istoriei, studiul limbii a fost în stare să arunce lumină asupra unor probleme care, în lipsa altor dovezi, ar fi rămas cel puțin obscure, dacă nu chiar acoperite de vălul unei taine de nepătruns. Adevărul acesta se poate verifica în istoriografia oricărei națiuni și el a fost verificat și în studiul istoriei noastre, unde învățații filologi români și străini, prin cercetările lor pline adeseori de mucenicească migală, au ajuns la concluzii dintre cele mai eloante pentru lămurirea unor întrebări ale istoriei noastre. E destul să amintim în această privință prețioasa contribuție a filologiei la lămurirea originii creștinismului nostru, la dezvelirea originii noastre etnice, la a neîntreruptei noastre dăinuiri pe strămoșescul pământ al Daciei traiane, sau la a osebitelor îndeletniciri ale părinților noștri celor de demult.

Ci, limba e oglinda curată și a sufletului unui popor, a însușirilor de temelie, care îi definesc firea și caracterul; e cartea deschisă a nărvurilor lui bune și rele. O frază limpă și lipsită de zorzoane este oglinda unei gândiri disciplinate și a unui suflet deschis, fără ascunzișuri și fără fumuri, după cum o propoziție confuză și încărcată cu inutile podoabe stilistice de obicei e dovada unei minți zăpăcite și a unui caracter în care fudulia e șef de orchestră. Poate de aceea, de câte ori am prilejul să stau de vorbă cu un frate prea încurcat sau prea încărcat la grăi îmi vine să mă întreb: oare cât de curată este romanitatea lui? Căci românul nu e nici zăpăcit, nici fudul.

Dar nu trebuie să cercetăm totdeauna fraze întregi dintr-o limbă spre a putea scoate încheierile privitoare la caracterul sau firea comunității naționale care o vorbește. Uneori e destul să adâncim sensul unei expresii, pentru a descoperi în ea întreaga concepție de viață a poporului din a cărui mentalitate a răsărit. Iată, bunăoară, pilda salutului grec și a celui roman:

Grecii se salutau cu cuvintele „haire! hairete!” – „bucură-te, bucurați-vă”, câtă vreme romanii își dădeau binețe cu „Vale, valeas!” – „fii tare, fii sănătos”. Nu e greu să observăm din acest salut ținuta veselă față de viață a celor dintâi și ținuta sobră a celor din urmă².

Așa este. Fiindcă poporul grec a fost un popor de artiști, câtă vreme romanii au fost înainte de orice ostași. Grecii știau să cânte, să facă teatru și să cioplească statui; romanii știau să alcătuiască legi și legiuni, să cucerească provincii după provincii și să zidească imperiu.

Exemplele s-ar putea spori, dar nu e necesar, fiindcă toate ar duce la aceeași concluzie: a legăturii organice dintre limbă și națiune, dintre graiul național și

² T. Capidan, *Limbă și cultură*, București, 1943, p. 33.

sufletul obștii care-l vorbește. Amândouă sunt realități date. Și cine nu le recunoaște se împotrivește înseși fizicii lucrurilor, nesocotind evidență.

Dacă națiunile și expresia lor cea mai autentică, limbile, n-ar fi decât realități naturale – și ele încă și-ar avea dreptul la existență liberă și nestânjenită. Ci iată că Ziditorul a toate a pecetluit acest drept și în chip osebit cu pecetea Duhului Sfânt, care s-a pogorât în ziua de Rusalii asupra ucenicilor Domnului. Căci, după mărturia medicului evanghelist Luca, din Cartea Faptelor Apostolilor (2, 2-12), la cele dintâi Rusalii creștinești s-au petrecut două lucruri minunate: întâiul este că Duhul Sfânt, pogorându-se „în chip de limbă ca de foc” asupra învățăcilor lui Iisus, i-a luminat și i-a întărît, aprinzându-le în inimi neistovitul dor de propovăduire și risipindu-le din suflet orice teamă de vrăjmășească prigoană. Din ziua Rusaliilor, acești învățăci nu și-au mai îngăduit hodină picioarelor și nu și-au mai dat vieții lor alt rost decât acela de a aduna sufletele de pe drumurile pierzaniei, în staulul izbăvitor al Bisericii lui Hristos. Și eroismul lor întru împlinirea chemării acesteia a fost atât de neîndupăcat, încât ei nu s-au sfătit de aci înainte să mărturisească înaintea mai-marilor lumești că „se cade a asculta de Dumnezeu mai mult decât de oameni”, neîndărăptând nici din fața morții pentru Hristos și pentru Biserica Lui – una sfântă.

Iar al doilea lucru petrecut la praznicul Rusaliilor este minunata pecetluire a dreptului de existență al limbilor și prin ele al națiunilor de pe pământ. Căci, prin sulițele de foc duhovnicește ce s-au lăsat peste sfintii apostoli, acestora li s-a dat putere să grăiască în toate limbile neamurilor adunate la pomenitul praznic din Ierusalim, ca toate să priceapă izbăvitoarea propovăduire a Evangheliei Celui ce este „Calea, Adevărul și Viața”.

Duhul Sfânt n-a făcut vreo deosebire între națiile mici și națiile mari, nici între cele „de neam prost” și cele „de neam ales”. El n-a făcut vreo deosebire între națiile „cu trecut glorios” și cele cu trecut mai puțin glorios după socoteala veacului acestuia, ci le-a învăluit pe toate în căldura aceleiași iubiri, cinstindu-le cu aceeași dumnezeiască prețuire.

Sire,
Domnilor colegi,

După ce am văzut cât de organică este legătura dintre limbă și națiune și cât de sfânt este dreptul de slobodă ființare a tuturor limbilor și națiunilor, să vedem care a fost rolul Bisericii noastre Ortodoxe în plămădirea unității limbii românești și, prin ea, în lucrarea de zidire a unității noastre naționale.

Deschizând Scriptura Sfântă a Legii celei nouă la întâia Carte către Corineni a slăvitului Apostol Pavel – cap. 14, vers 19 – putem citi următorul mare adevăr: „În Biserică vreau mai bine să grăiesc cinci cuvinte cu înțeles ca să învăț și pe alții, decât zece mii de cuvinte în limbă (străină)”. Desigur, apostolul neamurilor vorbește aici despre graiul omului în extaz, despre aşa-numita glosolalie care înaltează inima celui ce se roagă, dar care rămâne „neroditoare” pentru mintea lui, ca și pentru a obștii credincioase care ascultă fără să înțeleagă. Adevărul acesta este însă

tot atât de adevărat și când e vorba de rugăciunea rostită de preot sau de cea cântată de psalt. Evident, Dumnezeu înțelege și ascultă rugăciunea caldă, izvorată din inimă zdrobită și primește slujba curată în orice limbă ar fi ea săvârșită. Sufletul ascultătorului însă nu se zidește și mintea lui nu se luminează decât atunci când e părtaș la o rugăciune sau propovăduire în limba sa națională, pe care o înțelege. Trimînd deci Corinenilor amintita povăță, Sfântul Pavel nu face altceva decât îmbracă în haină nouă adevărul cuprins în minunea de la Rusalii.

Înțeleapta povăță a și fost ascultată cu evlavie în Biserica primelor veacuri creștine. Fiindcă era firească și întrutotul bineplăcută obștii credincioase. Dar, cu timpul, pe urma unor împrejurări potrivnice învățăturii celei drepte, s-a sălăsluit în suflete credința deșartă că dintre toate limbile pământului numai unele – evreiasca, greaca, latina și slavona – ar fi hărăzite de Dumnezeu să cuprindă și să vestească în lume lumina Evangheliei Domnului, celealte graiuri fiind prea „proaste” pentru a se învrednici de această neasemănătă cinste.

Cumplita prejudecată a durat multe veacuri. Astfel, „lumina cunoștinței” a fost ținută multă vreme sub obroc și neamuri întregi au stat în timpul acesta fără dumnezeeștile ei învățături și mângâieri. Nici neamul nostru n-a scăpat de paguba sufletească a acestei întunecate zodii. Căci după ce în primele veacuri ale zămisirii sale s-a închinat în graiul strămoșilor săi romani, el a ajuns sub vremelnica stăpânire a unor popoare de viață slavă din Balcani, iar împrejurarea aceasta a deschis poarta pentru pătrunderea limbii slavone în Biserica românească; apoi legăturile noastre bisericești cu vlădiciile bulgare de peste Dunăre – ortodoxe și ele – au statornicit, pentru vreme îndelungată, limba slavonă în slujbele noastre dumnezeești și în viața noastră obștească peste tot.

Sunt oameni cari susțin, nu fără o vădită preocupare, că dacă românii ar fi trecut la catolicism, ar fi fost aşa și pe dincolea. Cu alte cuvinte, am fi scăpat de captivitatea babilonică a limbii slavone. Poate. În istorie însă nu se lucrează cu dacă și cu poate. În orice caz, dacă s-ar fi întâmplat aşa ceva, e foarte probabil că n-am fi scăpat de captivitatea babilonică a limbii latine și poate că n-am fi scăpat nici de a treia captivitate – cea mai grea – pentru înlăturarea căreia s-a oștit Basarab Voievod, învingătorul de la Posada, împotriva lui Carol Robert, ca și Ștefan cel Mare împotriva regelui Mateiaș Corvinul, la Baia. Rămânerea noastră în ortodoxie a fost rodul credincioșiei noastre față de nestrâmbata învățătură a Mântuitorului; dar ea a fost, în același timp, și rodul instinctului de conservare națională a românilor asaltați aproape fără încetare și cu toate mijloacele de vecinii noștri de la Apus, ca și de patronii lor din burgul vienez.

Odată cu organizarea Bisericii române din Principate au început și legăturile noastre cu Bizanțul ortodox și cu strălucitoarea lui cultură. Aceste legături bisericești le-au urmat cu timpul altele. Ele au stârnit o adevărată năvală de greci în principalele românești, ca într-un nou pământ al făgăduinței: călugări, preoți, dascăli, diplomați, negustori. Si, odată cu ei, a năvălit în țară și limba grecească, încercând să scoată pe cea slavonă din întăriturile aproape inexpugnabile ce și le

zidise aceasta în decursul veacurilor. Dar, spre fericirea noastră, din lupta pentru supremație a celor două limbi străine a ieșit biruitoare limba românească, a cărei înălțare a fost ajutată în măsură covârșitoare de Biserică.

Între ideile de temelie ale reformei religioase din Apus, care și-a împins valurile sale de înnoire până în Ardealul nostru, a fost și cea privitoare la trebuința de a se tălmăci în limbile naționale *Biblia*, precum și toate cărțile de slujba bisericească, pentru ca ele să-și poată deschide vistieria lor de înțelepciune și frumusețe nepieritoare pentru mintea tuturor închinătorilor lui Hristos.

Astfel, ispitii de îndemnul venit din afară, care era desigur și al inimii lor, ori poate chiar purcezând numai din acesta, niscai preoți sau călugări din părțile țării voievodale a Maramureșului, prin veacul al XVI-lea, au întors din slavonie pe românie câteva frânturi din *Noul Testament*. Aceste frânturi ce ni s-au păstrat doar în copii – *Codicele Voronețean* – ca și *Psaltirea Scheiană* din aceeași epocă, au o însemnatate din cale-afară de mare, pentru că ne îmbie putința de a afla în ce grai se înțelegeau între olaltă înaintașii noștri de acum aproape o jumătate de mileniu.

Trecând peste *Catehismul românesc*, tipărit la Sibiu în 1544, se cuvine să pomenim numele al osebit de harnicului diacon Coresi, care, în 1558, venind de la Târgoviște la Brașov, cu echipa sa de zece ucenici și cu ajutorul luminaților preoți de la biserică „Sf. Nicolae” din aceeași cetate, a tipărit aici, în vreme de două decenii, o întreagă serie de cărți românești de creștinească slujbă și învățătură, deschizând graiului strămoșesc drum sigur către altarele Domnului.

Veacul al XVII-lea este veacul celor mai răsunătoare izbânzi ale limbii române în Biserică. Și asta nu numai din pricina că principatele au avut norocul să fie cârmuite și de domni râvnitori să-și înconjure tronul cu slavă imperială, cum au fost Vasile Lupu, în Moldova și Matei Basarab, Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu, în Țara Românească, ci și pentru că, pe scaunele vlădicești din capitalele celor două principate, ori chiar în alte cetăți, au ajuns câțiva ierarhi de un impunător prestigiu cultural, ca mitropolitii Varlaam și Dosoftei ai Moldovei, ca Ștefan și Teodosie ai Ungro-Vlahiei, sau ca episcopul Chesarie al Râmnicului.

Astfel, cetatea de scaun a Moldovei, cinstită în 1642 de soborul ierarhilor cari au încuviațiat cunoscuta *Mărturisire ortodoxă* a învățătului mitropolit Petru Movilă al Kievului, a scos la lumină, în 1643, *Cazania lui Varlaam* – fără îndoială cea mai însemnată carte din câte s-au tipărit până la această dată pentru luminarea „seminției românești” de pretutindeni. Lucrarea marelui ierarh este monumentală nu numai prin adâncimea gândurilor ce le cuprinde, ci și prin limpezimea, frumusețea și dulceața graiului în care sunt îmbrăcate aceste gânduri, nemaivorbind de podoaba tiparului, care, pentru vremea ei, încă este fără pereche.

După unele ca acestea nu e de mirare că voievodul țării, preoții și obștea credincioșilor deopotrivă au văzut în *Cazania lui Varlaam* un adevărat „odor ceresc” – fiind încredințați cu toții că prin ea s-a făcut un neprețuit „dar limbii

românești”, cum spunea voievodul în predoslovia sa. De aceea, clerul și poporul n-au crățat nici o cheltuială ca să și-o cumpere și să aibă astfel din ce să se lumineze în ale credinței și din ce să se îndulcească în ale graiului românesc. Așa, de-o pildă, pentru cumpărarea unei *Cazanii* s-au întovărășit zece creștini din satul Someșul Cald, plătind nu mai puțin de zece oi și opt miei.

Neobișnuita prețuire de care s-a bucurat această carte ne lămurește și pricina pentru care ea a fost îndeobște legată nu numai în scoarțe de piele, ci și în chingile unor grele afurisani asupra oricui s-ar fi încumetat s-o înstrăineze în chip neîncuviințat.

Binecuvântata îndeletnicire căturărească a mitropolitului Varlaam s-a vădit și în alte lucrări ieșite din harnica sa tiparniță de la Iași. Nici una n-a atins însă larga răspândire și adâncă înrâurire a *Cărții de învățătură*.

Același grai impede, curățit de formele greoaie ale mai vechilor noastre tălmăciri, se vădește și în *Noul Testament* tipărit în Bălgradul Ardealului, la 1648, de către mitropolitul Simion Ștefan. Ispitind cu luare-aminte paginile acestei sfinte cărți, ca și ale *Cazaniei lui Varlaam*, ne putem da seama de minunatul proces de limpezire a limbii românești ce s-a petrecut de la *Codicele Voronețean* până la lucrarea ieromonahului Silvestru și a osârditorului mitropolit din cetatea lui Mihai Vodă Viteazul.

Totuși, cununa acestui proces o alcătuiește, fără îndoială, *Dumnezeiasca Scriptură*, tipărită la București în 1688 – deci pe vremea lui Vodă Constantin Brâncoveanul –, dar cunoscută sub numele de *Biblia lui Șerban Cantacuzino*, fiindcă tălmăcirea ei s-a pregătit în timpul domniei acestuia, mai ales de frații Șerban și Radu Greceanu, dar și cu ajutorul altor căturari „nu numai pedepsită întru a noastră limbă, ce și de limba elinească având știință” și cu binecuvântarea mitropolitului Teodosie Vestemeanul.

Iscusiții tălmăcitori ai acestei cu adevărat monumentale lucrări s-au folosit de toate experiențele înaintașilor lor și, înzestrați fiind cu știință trebuitoare și cu un minunat simț pentru frumusețea graiului românesc, prin ostenelile lor frătești au pus temelie neclătită, pentru veacuri, limbii noastre literare.

Enăchiță Văcărescu avea dreptate scriind în prefața *Gramaticei* sale că „limba rumânească dă la anul 1688 s-au început... dă când s-a tălmăcit în limba noastră legea veche și legea nouă sau sfintele Bibliei dă către răpăosatul Șârban, prințipul Cantacozinul cel vrednic dă pomenire și dă laudă domn”.

Cărțile românești – îndeosebi cele de slujbă pravoslavnică – tipărite până către sfârșitul veacului al șaptesprezecelea sunt tributare, în ale limbii, ostenitorilor cari au pregătit textele coresiene, lui Varlaam și lui Simion Ștefan sau tuturora; iar cele scăpate de sub teasc de la începutul veacului al optșprezecelea încocace, până la acesta de frumos tălmăcita *Scriptură Sfântă* a I.P.S. Patriarh Nicodim, a părintelui Gala Galaction și a regretatului părinte Vasile Radu, și-au înălțat prestigiul literar pe trainicul soclu al graiului din *Biblia lui Șerban*.

Graiul acestor cărți bisericești al propovăduirii creștine peste tot este graiul poporului. Fiindcă Biserica Ortodoxă a fost și a rămas un așezământ al poporului: pe el l-a luminat, pe el l-a povățuit, pe el l-a mânăiat, silindu-se să-l adune tot mai strâns laolaltă, ca, astfel, să-l poată scoate la limanul izbăvirii în veacul acesta și în cel care va să vină.

Ceea ce spune mitropolitul Șaguna, în prefața *Bibliei* sale, tipărite la Sibiu între anii 1856–1858, este foarte adevărat: „Limba *Bibliei* pentru un popor numai odată se poate face: dacă s-a învins odată piedecea cea mare a traducerii credincioase și înțelese și dacă poporul a primit limba aceea aşa-zicând în însăși ființa sa, atunci următorii n-au de a face altă limbă; limba *Bibliei* nu e făcută, ci luată chiar din gura poporului; și aşa traducătorul nu este decât un răsunet nu numai al limbii, ci și al simțirii și peste tot al chipului, al cugetării poporului... nici unul dintre conducătorii de mai târziu nu poate fi părtaş laudei ce se cuvine acelora care au altoit întâia dată cuvântul Sfintei Scripturi în pom românesc; ci toți de mai târziu au preînnoit și au îndreptat numai unde și unde aceea ce traducătorii cei dintâi, ca nemernici abia ai unui veac, n-au putut să îndrepte. Dar nici n-au avut lipsă de a îndrepta, fiindcă pe vremile lor a fost bine și desăvârșit aşa. Iară limba noastră e pom viu... ramurile bătrâne și fără suc se usucă și cad, mlădițe tinere ies și cresc; frunza se veștejește și se scutură, dar alta nouă curând îl împodobește; toate ale lui se fac și se prefac. Iar tulpina rămâne totdeauna aceeași”.

Greu s-ar putea spune ceva mai adevărat, mai chibzuit, mai limpede și mai frumos cu privire la fireasca dezvoltare a limbii noastre bisericești, care – fiind a poporului – prin geniul marilor meșteri ai scrisului românesc a putut deveni și limba plină de dar a plăsmuirii noastre artistice.

Dar această limbă a mai devenit ceva: și anume una din pietrele de temelie ale unității noastre naționale. Poate de aceea o și iubim atât de fierbinte. Ieșită din frățescul instinct care ne leagă între olaltă pe toți, la rândul ei ea a întărit și a înălțat acest instinct la treapta de conștiință.

Desigur, cărțile liturgice sau de zidire sufletească tălmăcite de strădalnici călugări, de preoți luminați sau de ierarhi și mireni „pedepsiți” cu multă știință, au purces din gândul curat al acestora de a învăță „mișelania” – „ca să fie mai lesne și mai ușor a ceti și a înțelege pentru oamenii aceia proști”, cum aşa de pitoresc o spune Coresi în predoslovia *Cărții* sale cu *învățătură*; căci altfel creștinii „cetesesc scripturile iară nu înțeleg ce zic, și se potrivesc cu cela ce ține miiare în mâna, iară dulceața mierii nu-l priceapă, sau cu unul ce ține lumina aprinsă în mâna și ochi n-are să vază să îmbie nepotincindu-se” (din prefața *Evangheliei* *învățătoare*, tipărită, în 1644, la Mănăstirea Dealu). Prea le zacea la inimă grija pentru mantuirea sufletească a norodului credincios, decât să mai rabde ca dumnezeiasca lumină a cărților sfinte să rămână și pe mai departe „grădină încuiată” sau „izvor pecetluit” – cum spunea aşa de frumos Simion Tesaloniceanul.

Dar cine cetește cu destulă luare-aminte predosloviile sfintelor noastre cărți de creștinească *învățătură* se va încredința că ostenele strădalnicilor tălmăcitori au

purces și dintr-un alt gând: din gândul de a împinge cu un pas înainte procesul de dezvoltare a graiului românesc și din râvna de a trezi și spori conștiința națională a celor de-un sânge și de-o lege ori sub ce stăpânire ar fi trăit ei. Evident, nu e vorba de o conștiință națională evoluată până la limpezimea și tăria celei de azi. Totuși, nimeni nu poate săgădui că sufletul celor ce au alcătuit aceste predoslovii a fost frământat de o putere înrudită măcar cu ceea ce numim noi conștiință națională.

În adevăr, ei știau, ca și învățați noștri cronicari, „că toți rumâni dintr-o fântână cură” și că „rumâni se înțeleg nu numai aceștia de aici (adecă cei din Țara Românească), ci și cei din Ardeal, care încă și mai neaoși sunt” (din predoslovia *Bibliei de la București*). De accea, ei se adresau către „toată seminția românească” – precum mărturisește Vasile Vodă Lupu în prefața *Cazaniei lui Varlaam*; iar mitropolitul Simion Ștefan al Bălgăradului o spune tot atât de lîmpede în predoslovia sa, că s-a silit să izvodească *Noul Testament* așa „cum să-nțeleagă toți”, căci „aiminția nime nu va putea lua întrămare den cuvântul sfânt” (prefața *Psalmilor* tipăriți la Alba-Iulia, în 1651).

Asemenea mărturisiri vădesc în slova lor, uneori chinuită, mai mult decât o înaltă conștiință misionară religioasă. Ele ne dau dreptul să bănuim măcar că cei ce le-au făcut erau frământați și de alte preocupări și aspirații decât cele legate de „spăsenia” sufletească a dreptcredinciosilor creștini.

Acstea preocupări și aspirații sunt oarecum firești mai ales când e vorba de Simion Ștefan, care, nu fără duioșie – ori chiar durere –, spune că români trăiesc răsfirați în mai multe țări și de aceea nici nu grăiesc toți într-un chip. Iar acest dureros adevăr îl rostește la abia o jumătate de veac de când fulgerătoarea sabie a lui Mihai Viteazul adunase – deși pentru o așa de scurtă vreme – sub o singură stăpânire pe toți fiili neamului românesc. Se poate, deci, ca fapta furtunosului voievod, cu sfârșit atât de tragic, să fi avut în sufletul contemporanilor și al urmașilor lor un răsunet mult mai viu și mai trainic decât își închipuișc unii.

Acum ar fi nedrept, desigur, să nesocotim însemnatatea literaturii lumești pentru dezvoltarea limbii noastre. Totuși, nu credem că această literatură ar putea fi pusă pe aceeași treaptă cu literatura religioasă, în ceea ce privește contribuția ei la unitatea limbii românești. Cronicile, cronografele sau cărțile populare aveau un mare număr de cititori. Este adevărat. Cărțile sfinte, însă, aveau și un imens număr de ascultători: întreaga obște a poporului dreptcredincios.

Ele erau scrise pentru toți – și toți se luminau cu dumnezeiasca lor înțelepciune și se mândrau cu dulceața graiului lor românesc: bogăți și săraci învățați și neînvățați, bătrâni și copii deopotrivă. Ele nu cunoșteau nici o graniță; nu se împiedecau nici de râuri, nici de munți; pătrundeau pretutindeni unde era ur altar al legii străbune. Și cu asemenea altare era împânzit cu îmbelșugare întreț pământul românesc – atunci, ca și astăzi. Când credinciosii nu puteau merge la cartea sfântă, mergea ea la ei: pleca la drum de propovăduire și, trecând de la biserică la alta, ducea pretutindeni aceeași lumină de sus, vestită în același grai. Și nu puține au fost cărțile care au făcut în felul acesta ocolul întregului pământ

românesc, îndreptând pretutindeni toată suflarea către cerul acelorași credințe și năzuințe. Așa a izbutit Biserica noastră dreptmăritoare să săvârșească pe-ndelete și cu o impresionantă discrepanță marea minune a unității graiului românesc, care a dus, când s-a plinit vremea, la unitatea noastră națională.

Temeliile acestei unități, fiind deci puse de Biserică, ele au tăria lucrurilor voite de Dumnezeu. Coperișul clădirii poate fi uneori stricat de vremi. Chiar zidurile-i pot fi surpată vremelnic, pe-alocuri. Dar, când vrea Domnul, zidurile surpată se înalță din nou ca prin minune, iar deasupra lor se încheie din nou coperișul, zidindu-se casa la loc. și în încăperile ei primitoare se adună iarăși fiii neamului, precum risipitele oase din viziunea proorocului Ieremia se adună și se aşeză iarăși, fiecare la încheietura sa, împreunându-se în trupuri. Pentru că ceea ce a adunat Dumnezeu oamenii nu au dreptul să risipească.

Lui, Celui Atotputernic, i se cuvine slava în veci – după cuvântul unui mai vechiu poet și dascăl ardelean (I. Al. Lapedatu):

Lăudați-L, că e mare
Dumnezeu;
C-a păzit cu mâna tare
Pe român, poporul Său.
El din veci ne-a fost Părinte
Și Stăpân:
Nici de astăzi înainte
N-o să uite pe român.

RĂSPUNSUL D-LUI SILVIU DRAGOMIR

Sire,

Alegerea îndeplinită cu trei ani în urmă a Prea Sfințitului Nicolae Colai episcopul Clujului, ca membru activ, are, în afară de cinstirea operei sale c erudiție teologică, și un sens mai adânc. Academia Română a înțeles să rămână întotdeauna credincioasă tradiției creată de la înțemeiere, de a întruni în incinta pe toți reprezentanții culturii române, fără a ține seamă de hotarele nedrepte a timpurilor. Și astfel, ea l-a chemat cu vot unanim, oferindu-i scaun cu acelea gânduri cu care, altădată, a îmbrățișat stăruințele învățatului canonice Timot Cipariu, a cinstit munca trudită de precursor inspirat a lui Gheorghe Barițiu, răsplătit devotamentul pentru lumină al vîlădicului Nicolae Popea și a înțek viforoasa răzvrătire a lui Octavian Goga. Chemarea sa era în clipa aceea mărturisire de credință în ființa de veci a integrității neamului și un protest grăbit împotriva unei judecăți, care sfâșia trupul poporului român. Primindu-l astăzi mijlocul nostru, încununăm o operă meritoasă de dascăl învățat, exeget șicusit publicist cu adâncă pătrundere în miezul lucrurilor, dar cernem și poleiul de aur recunoștinței peste strădaniile generațiunii care, cu nemicșorată încredere răscumpărarea neamului, s-a legat de glia pierdută.

Sire,

Prea Sfințitul Episcop, ales să ocupe fotoliul văduvit al lui Nicolae Titulescu ne-a conturat în câteva linii fugare portretul strălucitului său înaintaș. Perspectivă din înălțimea căreia urmează să se judece meritele marelui om de stat și propriu apăriție. Gândirea lui politică stăruie încă în actualitatea ce se completează cu via internațională. Opera juridică scrisă nu reoglindește nici pe departe proporții științei sale, nici spiritul cizelat cu o fineță nebănuită, scânteitorul talent și expunere și mai ales judiciul clar și puterea de comprehensiune a celor în complicate situații, însușiri neegalate cu care a cules admirărie în lumea străină și adus foloase de reală valoare pentru neamul său. Dar opera aceasta atât personală nu poate fi văzută în toată amploarea ei decât înțovărășind pe Titulescu de la data semnării Tratatului de la Trianon, de-a lungul celui mai generos zbuciu de ambasador al ideii românești până în clipa agoniei plină de chinuri, că coincide cu ceasul fatal, împotriva căruia a luptat, cheltuind tot ce i-a costat Dumnezeu cu belșug nemăsurat. Timpul nu va întârzia a-i servi dreptatea așteptată mai fierbinte de sufletul său, decât elogiile care l-au copleșit în tot cursul vieții.

Și până atunci îi datorim o recunoștință deosebită. Căci rostul vieții lui Nicolae Titulescu e legat, în măsură covârșitoare, de cauza Ardealului. De la 1914 începând, el se agită necurmat printr-o frământare generoasă alături de marii săi contemporani, vede în conjunctura internațională momentul prielnic pentru realizarea unității și își creează, din aspirațiunile Ardealului românesc, o platformă politică, pe care nu o va părăsi până la moarte. Soarta i-a hărăzit să fie unul din semnatarii Tratatului de la Trianon, iar rolul de paznic al intereselor noastre internaționale i-a impus, în epoca postbelică, sarcini, pe care le-a purtat aproape numai singur. Apărarea punctului de vedere românesc în conflictul cu optanții unguri i-a revenit astfel lui Titulescu, care a înțeles deîndată că reclamațiunea guvernului din Budapesta nu-i decât „o mască juridică” a acțiunii îndreptate împotriva tratatelor. Un deceniu aproape a fost nevoie să țină sabia în mână, până a izbutit să pareze lovitura, prin cea mai temeinic pregătită acțiune diplomatică, dar mai ales prin forța strălucitei sale elocvențe. Ceea ce mai pe urmă s-a numit cu termenul de „revizionism”, nu a fost decât aceeași acțiune instrumentată pe un plan mai vast, pentru a distrugă tratatele de pace și a restituī ordinea veche. Titulescu a întrevăzut primejdia și a căutat să-și încadreze țara în unica orientație politică, ce-i putea garanta securitatea. Sistemul de alianțe din Mica Înțelegere și din blocul balcanic serveau același scop. Evenimentele dramatice din epoca antebelică, astăzi mai elocvente ca atunci, au dovedit, însă, că în această parte a Europei prestigiul persoanei sale, până când nu a fost prin nimic șirbit, era un mai puternic dig de apărare decât convențiile scrise, decăzute rând pe rând la apropierea uraganului ce se stârnea amenințător. Întrucât privește poziția deosebită a Transilvaniei în fața revendicărilor nu totdeauna abil deghiolate, Titulescu a definit-o, apărându-i în același timp drepturile în admirabilul discurs din aprilie 1934, care va constitui cea mai strălucită pagină în antologia noastră politică. Puțini au priceput tâlcul adevărat al politeței lui față de insulta atât de neașteptată, care ne venea de la căpetenia unei națiuni latine, dar și mai puțini din oamenii politici, în a căror mână zacea destinul Europei, au vrut să înțeleagă din cuvântul limpede și luminos al diplomatului român primejdia care bate la poartă și necesitatea de a o privi în față cât mai curând. Problema Transilvaniei, după bună dreptate, era definitiv lichidată. Tratatele de pace au consacrat numai o stare de fapt, examinată și verificată cu de-amărunțul și judecată la Trianon cu echitate, fără putință de apel. Respingând pretențiile ungurești, Titulescu demască acum gândul ascuns al puterilor care, pregătind dezlănțuirea noului război, seamănă vrajbă pretutindeni unde speră a recolta prețurile indispensabile întreprinderii lor nefaste. Discursul lui a fost o replică hotărâtă față de dușmaniile care se conturau, dar și o satisfacție cerută de sufletul Ardealului românesc, cu care s-a identificat ilustrul om politic.

Prinosul de recunoștință ce îl-a adus, Prea Sfânta Voastră, este una din cununile biruinței sale, pe care se poate clădi, ca pe-o temelie trainică, viața renăscută a scumpei noastre patrii.

Prea Sfințite Părinte,
Scumpe coleg,

Academia Română mi-a acordat mie onoarea să-ți fac elogiu!, după pravila academică, la primirea solemnă în areopagul nostru. E o înândră satisfacție pentru dascălul de altădată de a urmări statormicul urcuș spre culmi al fostului elev, de a-i analiza opera și a-i aduce laude pentru activitatea sa rodnică în atâtea domenii ale vieții românești.

Sunt treizeci de ani și mai bine de când seminarul din Sibiu, ce poartă numele marelui arhieriu Andrei Șaguna, forfotea de un număr neobișnuit de mare de clerici, recoltați, cei mai mulți, de la liceul nostru din Brașov. Războiul mondial izbucnise în ajun și vîforul cumplit amenința să scoată din rădăcini adăposturile umile, pe care clasa intelectuală a românilor din Ardeal le clădise cu munca pripită a unei jumătăți de secol. În această școală ne-am întâlnit mai întâi, scumpe coleg, și profesorul de atunci își aduce aminte de Tânărul modest, dar eminent, care ori de câte ori se ridică din bancă schița un zâmbet în colțul gurii și răspunde calm, bine gândit și cu o elocință cuceritoare, învăluit întotdeauna de privirea plină de triumf și de dragostea caldă a colegilor. Coborai dintr-o casă țărănească de pe malul drept al Oltului, dintr-o comună a cărei faimă era răspândită în tot Ardealul pentru hărcicia oamenilor și pentru înțelepciunea preotului său. Arpătacul constituie un fel de cap de pod înaintat al românismului pe teritoriul săcilor. Populația sa e amestecată, dar elementul românesc a fost aici mai dârz ca oriunde în apărarea patrimoniului său. Școala Bisericii Ortodoxe din sat e pomenită permanent, de la 1700 încوace. Cât privește vrednicia părintilor, Prea Sfinția Ta le-ai ridicat monument nepieritor prin pagina ce ai scris-o într-un admirabil crâmpel de amintiri. Vorbești de școala liceală pe care ai început-o la colegiul unguresc din Sf. Gheorghe: „Se apropia sfârșitul anului școlar, când, într-o zi de primăvară, tata se înfățișă la direcțione pentru a achita jumătate din taxa de întreținere în internat (de cealaltă jumătate eram scutit). După ce a stat de vorbă destul de pe îndelete cu directorul colegiului, interesându-se de purtarea mea, în pauză a coborât în curte, unde îl aşteptam. M-a luat de mână și, după câțiva pași făcuți în tacere, mi-a spus cu oarecare gravitate: «Domnul director m-a asigurat că anul viitor n-o să mai am nici o cheltuială». Eu am izbucnit în plâns, parcă aș fi avut o tragică presimțire. Tata m-a înțeles și m-a mângâiat cu vorbele: «Nu plânge, dragul tatii, tu știi că eu n-am copil de vânzare... Si de-o știi bine c-o să-mi trag de la gură ultima bucătică de pâine și tot te duc la toamnă la gimnaziul românesc din Brașov». Spunând aceste vorbe, își împinse căciula de pe-o parte a capului pe cealaltă, iar din traistă de piele, care-i atârna la sold, scoase două mere aduse de acasă și mi le învinse învăluindu-mă într-o privire caldă, pe care n-o să-o uit niciodată...”.

Te putem asigura, scumpe coleg, că **nici neamul** nu are să aștearnă niciodată zăbranicul uitării peste râvna de **lumină** a umilului țaran din Arpătac, care, în clipă aceea, va fi trăit cea mai frumoasă clipă a vieții sale trudite de povara muncii. Povestea e aceeași la aproape fiecare intelectual ardelean, care își trage obârșia din

opincă, doar cu oarecarri variații, dar cu același instinct, puternic dezvoltat, de alipire către neam și cu aceeași îndărătnică hotărâre de-a persista în tradiția strămoșilor săi.

Și așa, în 1907, ai călcat în școala românească de la Brașov, căreia i-aînchinat undeva o „laudă” binemeritată. Liceul lui Șaguna și-a făcut, într-adevăr, datoria întreagă, creind stilul generației de cărturari ardeleni vrednici de măreția fără seamă a epocii lor. Poate că aerul ce străbatea prin munți făcea ca plămâniile dascălilor din Brașov să respire mai adânc și înimile lor să bată în ritm mai grăbit. Școala de aici nu a încremenit niciodată în contemplarea trecutului, ea își îndrepta statoric privirea spre viitorul neamului, spre toate aspirațiile lui naționale. Elogiul acesta se cuvine însă întregii școale românești din Ardeal în epoca dinaintea unirii. Limba și ortografia lui Cipariu au încâlcit multe minți, e adevărat, dar ele reprezintă o fază în evoluția culturii noastre, care înseamnă și un început de solidarizare a românismului. Conștiința națională e, în bună parte, determinată de elementul care își are rădăcina în trecutul comun. Dacă ciparienii au căutat mai ales în contemplarea trecutului izvorul inspirației, ca luptători naționali, ei nu au fost cu nimic mai prejos decât contemporanii lor ardeleni, îndrăgoșați de spiritul și limba „Con vorbirilor literare”. Există, fără îndoială, o deosebire între stilul de viață și gândirea românilor din felurile regiunii ale Transilvaniei, datorită influențelor culturale străine și regimului politic, care nu pretutindeni apăsa cu aceeași greutate. Brașovul și Sibiul s-au bucurat întotdeauna de-o mai mare libertate, prin faptul că deținătorii puterii erau sași, mai puțin intoleranți. De aceea, în orașele acestea s-au înjhebat mai ușor centrele de cultură românească, a căror dezvoltare nu era stânjenită de neconitenite șicane polițienești. Școala din Brașov s-a dezvoltat și ea în asemenea condiții favorabile, de care conducerea deplin conștientă și profesorii cu aleasă învățătură de la începutul veacului de față au știut profita din plin. Prea Sfintă Ta faci parte din ucenicii ei, bogat reprezentați de la Gavril Munteanu încocace și în incinta Academiei noastre.

Educația primită în școala de la Brașov a rămas o zestre pe care o porți de atunci nestearșă în suflet. Studiile teologice au desăvârșit-o, dar nu numai ele, ci, mai vârtoș, cumpăna grea prin care a trecut neamul nostru. Luminoasele zile din septembrie 1916 te-au smuls din Ardeal ca să îndeplinești în răstimp și drumul unei lungi pribegiei, destinul generației luptătoare de atunci. În pribegie ai pregătit licență în litere, iar după zilele de sărbătoare ale Unirii te-ai întors în serviciul Bisericii, cu temeinice studii făcute la universitățile germane. Specialitatea pe care ai cultivat-o, cù râvnă neobosită și cu erudiție, este studiul biblic. Ai închinat de-acum *Noului Testament* cei mai frumoși ani ai vieții, ca profesor la vechiul seminar șagunian și ca propovăduitor al cuvântului dumnezeesc.

Activitatea științifică și-ai inaugurat-o cu *Tâlcul Epistolei Sf. Pavel către Filimon*, tipărită la Sibiu în 1925, o admirabilă lucrare exegetică, lipsită de scolasticismul obișnuit în interpretările cărților sfinte și de excursiile filologice, care împovărează, dar plină de vioiciune, impresionant de evocativă și cu profundă

înțelegere pentru cea mai dureroasă problemă a lumii antice, sclavia. Prea Sfinți Ta consideri opera apostolului ca o pildă strălucită de felul în care a știut să pună de acord ordinea socială existentă cu postulatele Evangheliei lui Hristos Desăvârșită iubire creștinească și sclavia se exclud – acesta e adevărul luminos, pe care îl desprinzi din rândurile inspirate. Evanghelia stă pe temelia primenirii și înnoirii dinlăuntru în afară, nu dinafară înlăuntru. Ea poruncește cu o nesmintită încredere: faceți pe oameni buni și liberi în viața lor spirituală și raporturile sociale se vor schimba, vor trebui să se schimbe.

„Tâlcul” acesta e întemeiat pe o cercetare erudită, în care se discută competență problemele puse de critica destructivă a ultimului veac. Dar ceea ce îl caracterizează, ca și pe lucrările din perioada următoare, este legătura intimă ce vezi cu viața reală a timpurilor noastre.

Literatura teologică regretă, desigur, că nu ai continuat genul acesta de interpretare a textelor biblice, pentru care ai dovedit o perfectă pregătire și un remarcabil talent de expunere. Te-ai convins, poate, că ispitirea scripturilor sfintă nu folosește maselor largi, decât presupunând că au la îndemână *Biblia* însăși. Dacă aceea și-ai îndreptat preocupările spre Cartea Cărților, cerând retipărirea și discutând permanent în presa bisericăescă problemele care se pun unui nou traducător și, în fine, luându-ți sarcina de-a pregăti singur textul corectat și versiunilor, care au izbutit să se impune în Biserică și în literatură. Ani de zile și lucrat, cât și-au îngăduit ocupațiile multiple, traducând textul original al *Nouului Testament*. Prea Sfinția Ta ești de părere că traducerea, care are pretenția de-a reda textul sfânt, nu poate conține intercalări sau lămuriri. Acesta e punctul de vedere corect al specialistului. Dacă Biserica este chemată să tălmăcească înțelesul Scripturilor Sfinte, să scoată din text învățături și să le formuleze într-un crez, care să sintetizeze principii de orientare religioasă pentru credincioșii săi, chemarea traducătorului trebuie să se mărginească la a tălmăci textul primitiv dintr-o limbă în alta cu cât mai multă precizie și claritate. Când totuși mai are ceva de spus, o poate face în notele explicative. *Noul Testament*, tipărit la praznicul Florilor din anul 1942, este rodul acestor preocupări, rezultatul unei munci îndelungate și, în același timp, un nou prinos al Bisericii pentru întărirea graiului românesc. Cu emoție ai citit rândurile abia prizărite în postscriptul cărții: „În zilele de cumplită visorișă și cele de acum, creștinii caută cuvântul dumnezeesc cu mai multă sete decât în zile de pace binecuvântată. și e firesc să fie aşa. Căci, mai cu seamă în asemenea vremi, unde ar și putea să alerge ei după povăță și mângâiere, decât la neseaca fântână de înțelepciune și mângâieri a dumnezeestii Scripturi?” Stăruină necurmată a Prea Sfinției Tale a izvodit astfel o nouă traducere în limba română a *Testamentului Nou*, stâmpărând setea de lumină a credincioșilor năpăstuiți din Ardealul de Nord.

Cu smerenie spui că ai tocmit „haina șaguniană pe trupul vremii de azi”, realitate însă ai îndeplinit cu acribie științifică o dificilă muncă de revizuire a textului, îndreptând fraze întregi și înlocuind și expresiile, dovedi-

necorespunzătoare, în faza de astăzi a graiului vorbit sau în raport cu o mai adâncă pătrundere a sensului dogmatic. Ceea ce va afla mai cu seamă în sănul Academiei o justă apreciere este faptul că pledezi pentru „mireasma cea dulce a graiului bătrânesc”, pe care ai păstrat-o, nu fiindcă ar fi sfîntă de vechime, ci pentru că aproape întotdeauna e mai precisă, mai plastică și mai frumoasă. Dar farmecul acestui grai bătrânesc, pe care vrei să-l păstrezi măcar în Scripturile Sfinte, nu te-a făcut să renunți la încercarea de-a împăca exigențele moderne, însă nu prin jertfirea expresiilor consacrate, ci prin o bine chibzuită înlocuire a cuvintelor, care în epoca vechilor traducători reprezentau împrumuturi forțate, iar astăzi nu mai spun nimic. Îți-ai dat astfel seamă că *Biblia*, fiind cartea de temei a vieții creștinești, menită a-și asigura o mai mare circulație decât oricare operă de literatură, îndeplinește o funcție clar definită pentru statonicirea limbii literare. De aceea problema *Bibliei* nu ține numai de autoritatea bisericăescă. Cartea Sfântă este gând dumnezeiesc turnat în limbă omenească, înțelepciune divină, în toată puritatea și desăvârșirea ei, exprimată însă prin cuvinte omenești, cu toată neputința și cu tot neajunsul vorbelor de a cuprinde necuprinsul. Intrarea Prea Sfinției Tale în aeropagul cel mai înalt al culturii române ne îndrituește să nădăjduim că nu vei întârzia să iei inițiativa de a realiza o colaborare, al cărei rod, oricât de îndepărtat, trebuie să devină odată și odată textul definitiv al *Bibliei* românești. Frumosul discurs de recepție pe care l-ai rostit astăzi e o doavadă de înălțimea preocupărilor și de limpezimea concluziilor la care ai ajuns, după un studiu atât de aprofundat.

Timp de 15 ani ai condus, cu desăvârșită competență, o revistă bisericăescă ale cărei coloane le-ai transformat în sanctuar al științei. Erudiția desfășurată cu răbdare de albină n-ai risipit-o însă în note sublineare. Îți-ai ales metoda cea mai ingrată din câte se îmbie savantului dornic de progres, din împrejurările noastre totuși de un folos necontestat: ai colindat literatura teologică universală, culegând tot ce ai crezut că poate servi un model și un îndemn pentru clerul român. Dările de seamă creșteau astfel, an de an, umplând zeci și sute de pagini, învățătura teologică se desprinde din ele fără greutate, îndrumată de povata specialistului cu nemicșorat respect pentru linia obiectivității și de atitudinea hotărâtă a clericului ortodox, care știe defini admirabil poziția bisericii sale. Ai urmărit mai ales operele exegetice ale *Noului Testament*, preocuparea neîntreruptă care te-a ademenit în câmpul științei, dar, în același timp, îți-ai îndreptat privirea către orice produs de literatură teologică, din care se poate culege o orientare nouă. Cu o asemenea muncă de atelier ai contribuit mult la formarea unui climat științific, ai făcut să fie mai bine înțeleși marii învățăți străini și ai pregătit plerora de tineri, care vor duce cu un pas mai departe progresul științei teologice. Ca savant, ai rămas astfel tot dascăl, după cum ca exeget îți-ai făcut o obsesie sfântă din problema *Bibliei* românești. Mai presus de toate, însă, nu ai părăsit niciodată tărâmul realităților noastre.

De la început îți-ai pus întrebarea: încotro? Înapoi la înțelepciunea molitvelnicului, ori înainte înspre cât mai profunda înțelegere a Evangheliei

Mântuitorului? Înapoi la mijloacele simpliste potrivite cu trebuințele vieții patriarhale, ori înainte înspre cât mai temeinica înțelegere a împrejurărilor nouă viață? Răspunsul ce l-a dat face parte din programul unei vieți luminate. Preot nou trebuie să cunoască realitatea până în cele mai îndepărtate adâncimi și izvoarelor ei. În afara de cunoștințele indispensabile tagmei, îi ceri de aceea o solidă cultură filosofică, pentru a câștiga putința de a vedea în adâncul marii probleme și de a distinge ceea ce este bun, permanent în învălășagul curente care se încrucișează în viață modernă. Datorită acestei convingeri, ai militat, printre întreagă serie de studii și memorii, pentru reorganizarea învățământului teologic Progreselor în cultura teologică realizate de clerul ortodox din Ardeal, în ultimul sfert de veac, se dătoresc, în mare parte, acestor stăruințe. Când te-ai întors de studiile făcute în Apus, spre a ocupa un loc în învățământ, ai constatat, nu fără durere, că Biserica pe care o serveai încearcă o perioadă de eclipsă. Lipită îngrijorătoare de preoți și îndepărțarea cărturarilor de preocupările zilnice a Bisericii, mama noastră ocrotitoare în tot cursul luptelor naționale, erau simptome de rău augur. Efervescența păturii intelectuale din Ardeal în cadrele nouului său național au produs și în alte instituții crize neașteptate. Biserica s-a refăcut în curând, izbutind să substitui elementul de naționalism militant de altădată cu spiritualitatea tot mai adâncă. Prea Sfintă Ta ești unul din factorii cei mai de seamă care au promovat acest proces de îmbucurătoare renaștere. Te-ai coborât cu curajul arena largă a slujitorilor bisericești, ca să militezi pentru Hristos, dar și ca propovăduiești izbândă culturii române. Aceste două națiuni, Biserică și Cultură sunt tovarăși nedespărțiti în drumul apostolatului ce îți-ai ales. Sub impulsul lor devenit ceea ce astăzi se numește publicist în cel mai nobil sens al cuvântului Latura aceasta a activității Prea Sfintiei Tale e deosebit de meritoasă și variată. Ea pornit din convingerea că misiunea Bisericii este să trezească simțirea și forța naționale, însuflarendu-le cu duhul lui Hristos. Această concepție creștină nu înclină nici spre stânga, nici spre dreapta, ci stă drept și cu fruntea înălțată spre cer fiindcă izvorește din conștiința de sine a unei națiuni luminate de razele Evangheliei. Nu urăște, nu se trufește, ci închiagă într-o comunitate a iubirii pe totii unei națiuni gata să se jefui pentru binele ei. Un adevărat program, pe care l-înfăptuit printr-o rară bogăție de articole, eseuri și conferințe, împrăștiat în pre din Ardeal și, de la 1934 începând, în revista „Viața ilustrată”, întemeiată și condusă de Prea Sfintă Ta cu pricepere și sprinteneală.

Dacă ar vrea cineva să cunoască sufletul românesc din Ardeal, cu sclipiri lui autentice, după realizarea unității naționale, îl va descoperi ușor în scrisul Prea Sfintiei Tale, neînrăurit de pasiunile care au întunecat primul sfert de veac și împlinirii visurilor românești. În vîltoarea vieții nouă ai intrat, după focul oțelit al războiului trecut, în plină bărbătie a anilor. Faci parte însă din generația din prima zi a întregirii naționale, care soarbe aerul libertății până în adâncime.

plămânilor. Nici un strop din zestrea de cultură străină nu turbură bucuria renașterii naționale pe care o trăiești și faci și pe alții s-o trăiască, cu toată căldura și exuberanța zilei mărețe. Încoronarea întâiului rege al României unite o vezi „ca un vis de aur, pentru care părinții noștri au îndurat prigoană și ocară și umilințe mari și temnițe și lanțuri, bătăi și chinuri fără sfârșit și moarte groaznică. E trâmbița de aramă, care vestește lumii întregi izbândă năzuințelor noastre de veacuri, cununa scumpă aşezată pe fruntea nenumărațiilor mucenici, e apoteoza unității noastre naționale”. O asemenea sărbătoare nu se prăznuiește decât o dată în viața unui neam. Noi am fost totuși, în răstimp de trei veacuri, de două ori la Alba-Iulia și dacă sângele vărsat pentru cea mai sfântă dreptate va da rod binecuvântat, poporul român va împodobi încă o dată cu coroana celei mai curate glorii fruntea unui mândru crai Tânăr. Toate momentele mari ale primelor înfăptuiri, pe plan național sau bisericesc, vibrează prelung în comentariile pe care le răspândești pentru a menține, cum te exprimi atât de sugestiv, curățenia unor vremi, în care clopotele bisericilor noastre erau socotite că se aud până la cer. În scrisul acesta, care se risipește cu belșug, pulsează noblețea cea mai pură a Ardealului românesc, fără ascunzișuri de umbre, fără ambiții deșarte, fără goana neostoită după putere și fără degradarea valorilor prin care trăiește o națiune. Te-ai apropiat astfel de spiritul vechi al presei ardeleni și ai reînviat tradiția șaguniană spre a ajuta la zidirea unui veac nou.

Aceste merite au creat piedestalul pentru aşezarea Prea Sfinției Tale în scaunul vladicesc din Cluj. Activitatea de îndrumător cultural n-ai întrerupt-o însă nici acum. Ai păstrat, prin revistă, contactul cu un larg cerc de cititori; și-ai câștigat colaboratori mai numeroși și și-ai asigurat un loc de frunte printre cărturarii din capitala Ardealului. Până în clipa când s-a brăzdat mejdea blestemată, un val de avânt apostolic s-a revărsat binefăcător peste cuprinsul eparhiei ctitorită odinioară de generozitatea domnească a lui Ștefan cel Mare. De atunci, patru ani și mai bine, ai avut să rabzi jugul străin și să te supui unei stăpâniri mai dușmănoasă decât în oricare altă fază a îndelungatelor noastre suferințe. Eparhia și-a fost înjumătățită și pe o întindere mare ai rămas unicul arhiereu al bisericei dreptmăritoare. Credincioși din alte eparhii, părăsiți de părinții lor sufletești, și-au cerut purtarea de grijă. Ai îmbrățișat cu căldură pe toți acești bieți orfani smulși din brațul mamei lor. Bihorul, Maramureșul și întreg ținutul săcuiesc, în care te-ai născut, s-au prefăcut în câmp de jale. Biserici arse de furia unor gloate exaltate, clopote amuțite și pistoluri profanate stau și azi mărturie a dezastrului. Distrugerea Bisericii Ortodoxe constituia obiectivul de căpătenie al persecuționii dezlănțuite după un plan lucrat până în cele mai neînsemnate amănunte. Am înțeles durerea profundă ce și-a copleșit sufletul și am admirat seninătatea bărbătească pe care ai opus-o forței brutale, în zilele dezolante din toamna anului 1940. Preferind să porți crucea tuturor umilirilor, nu te-ai clintit din loc. Ai rămas păstorul cel bun, credincios turmei și, acum mai mult ca oricând, cărturarul plin de veghe, dornic de-a răspândi

și a împrăștia nădejdi. În toți acești patru ani, biserică Prea Sfinției Tale a fost numai tolerată, ca în vremea mitropolitului Simion Ștefan, iar clerul și cei trei sute de mii de credincioși au fost despoiați de ocrotirea legii. Oficialitatea căuta toate prilejurile spre a te jigni în sentimentele de om și a-ți lovi demnitatea de arhiecu românesc. Ai rezistat totuși până în capăt și nu ţi-ai plecat fruntea. Dar ai reînsuflăt amvonul, făcând albie adâncă graiului românesc și clădind cuib cald nădejdii de eliberare. Cuvântările rostite la adunările bisericești și pastoralele de praznicile mari nu sunt numai documente dramatice ale timpurilor de restriște, ci adevărate mărgăritare ale învățăturii lui Hristos, șlefuite pentru a reflecta razele unui foc ce va arde pururea nestins. Cine oare nu a înțeles cuvintele de o simplicitate emoționantă, care împodobesc acest tragic capitol de istorie românească: „Cum am mai fost și cum se cade să fim totdeauna, suntem și azi, cărturari și țărani, preoți și credincioși, împreună în sfântă frăție și hotărâți să rămânem așa în toate zilele vieții. Astă-i tăria noastră, că alta nu avem”. O mărturisire de credință în primăvara anului 1941 mai eloventă decât orice declarație politică. Solidarizarea desăvârșită pentru a păstra ființa neamului era atunci singura armă ce a rămas românilor din Ardealul de Sus, părăsiți, uitați și loviți de îndoită obidă, prin indiferență sau neputință noastră. Chingile stăpânirii străine strivesc însă fără cruce orice nucleu de rezistență națională, iar cenzura taie nemiloasă orice gând de libertate. Prea Sfântia Ta îmbraci atunci în odădii cuvântul de îmbărbătare, ascunzi îndemnurile vii în parbolele Scripturii și, luând toagul de apostol, cutreieri satele românești, propovăduind nădejdea în ziua de mâine și vestind bucuria învierii, pe care nimic nu o poate umbri și nimeni nu o poate răpi. Apostolatul creștin rămâne singura formă de manifestare națională. În aceste condiții, *Noul Testament*, dat în vîleag la Floriile anului 1942 și epuizat în mai puțin ca o jumătate de an, e o biruință cu sens limpede, darul arhipăstorului pentru norodul însetoșat de dreptate, mângâierea zilelor împânzite de întuneric, îndemnul veșnic către jertfa din care va răsări mândruirea. „Viața ilustrată” începează a mai fi o modestă revistă de familie creștină, devenind o fântână nesecată a darurilor limbii române, într-o ediție perfecționată a Foii „pentru minte, inimă și literatură”. Continuitatea dârz apărată a unei publicații literare are o semnificație mai înaltă: tendința de a se încadra în permanențele spiritului românesc. Orientarea ei spre luminișurile românismului dovedesc voința neînfrântă de a trăi în legăturile indisolubile ale unității naționale. Calvarul poporului nevoit să bea paharul tuturor amărăciunilor se transformă, astfel, în epopee, iar aşteptarea inertă, ca a unui bloc de stâncă, va primi pe paginile istoriei, cum cu biblică inspirație ai spus Prea Sfântia Ta, „înfățișarea înălțătoare a unui neam, în genunchi cu trupul, dar stând drept cu sufletul”.

Zările se luminează acum de jur împrejur și o nouă viață va încolji în curând pe întreg pământul Ardealului. Socoteala definitivă a pierderilor ce le-am suferit și

a valorilor rămase întregi în patrimoniul românesc nu se poate încă încerca. E mai presus de orice îndoială, însă, că într-o lăture esențială a vieții bilanțul nostru nu va fi deficitar: puterea credinței în formula unității naționale nu a slăbit câtuși de puțin, ci s-a întărit pretutindeni pe unde plugul românesc răscolește de veacuri țărna stropită de atâtea ori cu sânge. Crezul acesta, organic crescut, este opera cea mai de seamă a cărturarilor, care, în Ardeal, s-au simțit întotdeauna strâns legați de năzuințele și nevoile păturii țărănești. Prea Sfintia Ta ești unul din acești cărturari luminați, dar elogiu ce ți-l aduc subt arcadele Academiei îi privește pe toți care au îndeplinit o asemenea misiune și, mai ales, pe toți care, înfruntând primejdiiile nedreptei stăpâniri, au stăruit, alături de masele obijduite, pentru a afirma dreptul imprescriptibil al neamului.

Scumpe coleg, fii binevenit în mijlocul nostru!

Academia Română. Discursuri de recepțiune.
Biserica neamului și unitatea limbii românești.
Discurs rostit la 28 mai 1945, în ședință publică
solemnă, de episcopul Nicolae Colan, cu răspunsul
d-lui Silviu Dragomir, Monitorul Oficial și
Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională,
București, 1945.